

Галина Клинова-Дацюк

Рівне (Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК У НІМЕЧЧИНІ В ДІ-ПІ ПЕРІОД (1945–1952 РР.)

Напередодні та в роки Другої світової війни значна частина українських науковців залишили Україну, щоб уникнути переслідувань з боку радянської влади. Вони переїхали переважно до Німеччини та Австрії, більшість з них опинилася в таборах переміщених осіб (т. зв. «таборах Ді-Пі», від англословного терміна «displaced persons camps»), в яких розгорнули широкомасштабне наукове, релігійне та культурне життя. У нелегких умовах існування й загрози репатріації серед українських вчених виникла ідея заснувати в еміграції єдину наукову установу, яка б об'єднала всіх науковців, що опинилися за межами батьківщини – Українська вільна академія наук.

Організаційне оформлення УВАН в Німеччині відбулося 16 листопада 1945 р. на нараді дванадцяти українських вчених Дмитра Дорошенка, Леоніда Білецького, Петра Курінного, Володимира Міяковського, Володимира Державина, Віктора Петрова, Левка Чикаленка, Дем'яна Горняткевича, Вадима Щербаківського, Володимира Шаяна, Василя Чапленка та Олексія Повстенка. Українська вільна академія наук в Аугсбурзі створювалася як головна спадкоємиця ліквідованої Всеукраїнської академії наук. Академія діяла відповідно до тимчасового положення, яке згодом було замінене статутом. Важливе значення для подальшої діяльності установи мала постанова президії Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині від 4 червня 1946 року про визнання УВАН центральною науковою установою на еміграції, яка мала об'єднувати всіх науковців.

Одразу після заснування установи виникло питання про видання «Бюлетеня». Він друкувався циклостилем у кількості 100 примірників (за винятком першого числа – 150) з 20 січня 1946 р. до 1947 р., є важливим неопублікованим джерелом до вивчення основних напрямів діяльності структурних підрозділів академії. З липня 1946 р. і до 1948 р. включно за редакцією Володимира Міяковського друкувався циклостилевим способом на правах рукопису «Літопис УВАН», на сторінках якого опубліковано переважно звіти з діяльності академії, матеріали до дискусій та хроніку. У Німеччині було видано вісім чисел «Літопису», сім з яких є неопубліковані, окрім четвертого.

5 грудня 1945 р. в УВАН було створено першу групу в складі академії – передісторії та ранньої історії з допоміжними науками, яку тимчасово очолив Петро Курінний. До її складу входили відомі історики та археологи Дмитро Дорошенко, Вадим Щербаківський, Ярослав Пастернак, літературознавець Леонід Білецький, мистецтвознавець Володимир Січинський та інші. Упродовж 1946–1947 рр. було засновано ще низку наукових груп, зокрема мовознавчу, літературознавчу, орієнталістичну, суспільно-економічну, мистецтвознавчу, зоологічну, педагогіки та психології, історичну, біологічну, книгознавства, математично-фізичну, етнографії та фольклору, філософічну, географічну, геологічну, ботанічну та медичну. До кінця 1947 р. в УВАН діяло 18 наукових груп.

Провідним напрямом діяльності груп у 1946–1947 рр. було організація та проведення конференцій з актуальних питань науки, на яких відбувалося обговорення важливих тем, що сприяло її поступу. Перший науковий форум, який не мав чітко окресленої тематики, провели члени групи передісторії та ранньої історії 2528 січня 1946 р. в Аугсбурзі. Загалом за два роки було проведено 39 наукових конференцій.

Спільною справою усіх груп УВАН була організація та участь у щорічній Шевченківській конференції. Перший такий форум відбувся 24–25 квітня 1946 р. Діячі УВАН визначили, що конференція, присвячена Т. Шевченку, має бути з'їздом усіх груп для

підбиття підсумків діяльності академії вцілому. У 1947 році під керівництвом П. Зайцева розпочали створювати Інститут Шевченкознавства.

Третім напрямом діяльності фахових груп УВАН була видавнича справа. У 1947 р. конференційна діяльність відступає на друге місце. На думку, П. Курінного, пріоритетним стало створення видань, які принесли б честь українській науці. Члени академії видали такі праці: П. Курінного і О. Повстенка «Історичні пляни Києва» з репродукцією 17 планів Києва від найдавніших часів до кінця XIX століття, Б. Крупницького «Гетьман Данило Апостол», О. Оглоблина «Опанас Лобисевич і проблема авторства «Історії Русов»», Українські Бібліологічні Вісті, «Шевченко та його доба» тощо.

Отже, провідними напрямками діяльності УВАН у Німеччині були організація та проведення конференцій з актуальних наукових проблем, участь у щорічному Шевченківському форумі та видання наукових праць членів академії.

Список основних джерел та літератури:

1. Атаманенко А. «Бюлетень» Української Вільної Академії Наук 1946–1947 рр. як джерело до вивчення діяльності УВАН у Німеччині / А. Атаманенко // Вісті УВАН. – Ч. 3. – Нью-Йорк, 2004.

2. Атаманенко А. Літопис Української Вільної Академії Наук про наукові установи / А. Атаманенко // Український історик. – 2001. – Р. XXXVIII. – Ч. 1-4 (148-151).

3. Винар Л. Відродження українського наукового життя після Другої світової війни: 1945–1952 / Л. Винар // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Вип. 9: Матеріали Другої міжнародної наукової конференції «Українська діаспора: проблеми дослідження» / Національний університет «Острозька академія», Українське історичне товариство, Світова наукова рада при СКУ, Українська американська асоціація університетських професорів. – Острог, 2007.

4. Крупницький Б. Гетьман Данило Апостол і його доба / Б. Крупницький. – Авгсбург, 1948.

5. Організація групи передісторії та ранньої історії з допоміжними науками // Бюлетень Української Вільної Академії Наук. – 20 січня 1946. – Ч. 1. – Арк. 7-8.

6. Повстенко О. Катедра св. Софії у Києві / О. Повстенко // The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. – 1954. – Vol. III-IV. – N. 10-12.

7. Плющ В. Короткий нарис історії Української Вільної Академії Наук у Німеччині / В. Плющ // Українські наукові вісті. Інформаційно-науковий Бюлетень Української Вільної Академії Наук у Німеччині. – Серпень, 1970 – січень 1971. – Ч. 1-2.

8. Тимчасове положення про Українську Вільну Академію Наук (УВАН) // Бюлетень Української Вільної Академії Наук. – 20 січня 1946. – Ч.1. – Арк. 5-6.

9. Wynar L. Sholarship in Exile : The DP Period, 1945–1952 / L. Wynar. – Kent; Ohio, 1989.